

Łódź, dnia 17 sierpnia 2023 r.

dr hab. Marcin Feltynowski, prof. UŁ
Katedra Gospodarki Samorządu Terytorialnego
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Uniwersytet Łódzki

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr inż. Katarzyny Pietrzyk pt. „Ocena jakości przestrzeni publicznych w historycznie ukształtowanych zabytkowych centrach małych miast Warmii i Powiśla” napisanej pod kierunkiem dr hab. inż. Agnieszki Szczepańskiej, prof. UWM.

Promotorem pomocniczym pracy był dr inż. arch. Marek Zagroba.

1. Podstawa opracowania recenzji oraz uwagi ogólne

Recenzja została sporządzona na podstawie umowy z Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie, reprezentowanego przez dra hab. inż. Dariusza Popielarczyka, prof. UWM, Dziekana Wydziału Geoinżynierii. Umowa stanowi konsekwencję uchwały 25/2023 Rady Naukowej Dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 20 czerwca 2023 roku. Przygotowanie recenzji oparte jest na ocenie wymogów jakie powinna spełniać rozprawa doktorska, zawartych w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668 z późniejszymi zmianami). Wskazane kryteria merytoryczne, uzasadniające nadanie stopnia doktora, stanowią podstawę przygotowania recenzji. Podstawę faktyczną do celów przygotowania recenzji stanowi rozprawa doktorska przekazana przez Radę Naukową Dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Recenzowana praca Pani mgr inż. Katarzyny Pietrzyk została przygotowana pod kierunkiem Pani dr hab. inż. Agnieszki Szczepańskiej, prof. UWM oraz promotora

pomocniczego Pana dra inż. arch. Marka Zagroby na Wydziale Geoinżynierii w Instytucie Gospodarki Przestrzennej i Geografii w Katedrze Geografii Społeczno-Ekonomicznej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Rozprawa liczy 353 strony (z czego 252 strony to tekst rozprawy doktorskiej) i składa się ze streszczeń w języku polskim i angielskim oraz części zasadniczej, na którą składa się pięć rozdziałów rozprawy: wstęp, przegląd literatury, obszar badań, metodyka oraz wyniki badań. Dopelnieniem zasadniczej części pracy są podsumowanie i wnioski z niej płynące, jak również spis literatury wraz z innymi źródłami, spisy rzeczy i załączników. Bibliografia składa się z imponującej liczby 736 pozycji, dopełnianych przez akty prawne i strony internetowe. Spisy rzeczy obejmują 65 tabel, 96 rysunków oraz 4 załączniki.

Zaproponowany przez Autorkę tytuł rozprawy doktorskiej wpisuje się w zagadnienia badawcze realizowane w ramach dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Podjęte rozważania dotyczą problematyki przestrzeni publicznych w małych miastach, które są istotnym elementem sieci osadniczej kraju, jak również stanowią istotny łącznik pomiędzy średnimi i dużymi ośrodkami miejskimi a obszarami wiejskimi i zlokalizowanymi tam miejscowościami. Dodatkowo Autorka wskazuje przedmiot badań ograniczając się do historycznie ukształtowanych zabytkowych centrów. Nie pozostawia wątpliwości, że podjęty temat pomimo przypisania do określonej dyscypliny ma charakter interdyscyplinarny i pozwala na zastosowanie uzyskanych wyników w rozważaniach innych dyscyplin naukowych.

2. Ocena koncepcji pracy doktorskiej – cele pracy, pytania badawcze oraz podstawy teoretyczne

Koncepcja pracy zaprezentowana przez Autorkę stanowi spójny zbiór zagadnień, który pozwala na osiągnięcie celów pracy, a w konsekwencji sformułowanie wniosków. Koncepcja jest przemyślanym układem treści, który wpisuje się w zagadnienia geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej. Koncepcja w prezentowanym układzie pozwala na potwierdzenie albo zaprzeczenie stawianym w pracy hipotezom badawczym. Poszczególne cele szczegółowe w sposób jednoznaczny pozwalają na prowadzenie wywodu badawczego.

Temat pracy należy uznać za interdyscyplinarne podejście do prezentowanych zagadnień, ponieważ poszczególne jego elementy nie pozwalają na zakwalifikowanie ich w sposób jednoznaczny do jednej dyscypliny naukowej. Należy podkreślić, że jest to silna strona ocenianej rozprawy, pozwalająca na prezentację podjętej tematyki w sposób wielokierunkowy. Umożliwia to również podejmowanie w przyszłości współpracy z innymi ośrodkami akademickimi w Polsce i zagranicą. Wybór tematu pracy zapewne powiązany jest z zachodzącymi przemianami w małych miastach oraz przywracaniem ich części centralnych do ponownego życia poprzez wprowadzanie tam nowych funkcji. Istotnym elementem pracy jest odniesienie się do klasyfikacji małych miast oraz centrum miasta wraz z historycznym podejściem do rozwoju sieci osadniczej. Zagadnienia przestrzeni publicznych dopełniają rozważania związane z przeglądem literatury. W sposób ciekawy zaprezentowany jest obszar badań. Bardzo rozbudowaną część pracy stanowi jej metodyka, która stanowi punkt wyjścia dla rozważań zawartych w wynikach badań.

Cel główny pracy stanowi opracowanie metodyki określania jakości przestrzeni publicznych, który to cel Doktorantka prezentuje we wstępie pracy. W tej części rozprawy prezentowane są również cele szczegółowe, które stanowią dopełnienie celu głównego. Doktorantka prezentuje siedem celów szczegółowych opartych na potrzebie: delimitacji zabytkowego centrum małego miasta; klasyfikacji przestrzeni publicznych; kategoryzacji ocen w zgodzie z ideą ładu przestrzennego; budowy arkusza oceny przestrzeni publicznych skierowanego do mieszkańców; stworzenia narzędzia on-line w wersji testowej; oceny stanu zagospodarowania przestrzeni publicznych; oraz weryfikacji jakości badanych przestrzeni publicznych.

Autorka na potrzeby pracy postawiła hipotezę główną wspartą przez trzy hipotezy pomocnicze. W przypadku hipotezy głównej oraz drugiej i trzeciej hipotezy pomocniczej należy uznać, że zostały one sformułowane prawidłowo. Co do pierwszej hipotezy pomocniczej można mieć pewne wątpliwości, co do jej zasadności oraz budowy.

Należy stwierdzić, że Doktorantka podjęła ważny problem badawczy z punktu widzenia toczącej się dyskusji naukowej w sferze rozwoju małych miast. Zaprezentowane podejście wykazuje również duże możliwości do praktycznego wykorzystania metod stosowanych do osiągnięcia zamierzonego celu badawczego. Poszczególne elementy pracy, to jest sformułowany temat, cele i hipotezy, uznać należy za właściwie przygotowane.

3. Ocena samodzielności prowadzenia wyvodu naukowego

Recenzowana rozprawa doktorska pokazuje, że Pani Katarzyna Pietrzyk posiada wysoką kulturę prowadzenia samodzielnego wyvodu naukowego. Dotyczy to zarówno badań teoretycznych, jak również tych prowadzonych w obszarze empirycznym. Dojrzałość w zakresie prowadzonego wyvodu naukowego dotyczy przygotowania poszczególnych kroków rozważań naukowych, pozwalających na osiągnięcie celów badawczych rozprawy, czego konsekwencją jest potwierdzenie hipotez postawionych w pracy. Niezależnie od tego ważny element wskazanej oceny stanowi umiejętność doboru właściwej literatury przedmiotu oraz właściwego jej przeglądu.

Dobór metod badawczych do podjętej tematyki również potwierdza umiejętność samodzielnego prowadzenia wyvodu naukowego. Metody badawcze opisane w części metodycznej, pozwalają na ich wykorzystanie w rozważaniach empirycznych i są one w znacznej mierze adekwatne do podjętej tematyki. Metody te wpisują się w podjęty model prowadzenia badań oraz korespondują z metodami wykorzystywanymi w zakresie dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

4. Ocena oryginalności rozwiązania problemu naukowego

W kontekście merytorycznych wymogów stawianych przez ustawę z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668 z późniejszymi zmianami), należy uznać, że przedłożona rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego, wpisującego się w dyscyplinę geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Analizowana przez Doktorantkę luka badawcza oraz zastosowane do jej badania metody, stanowią oryginalne podejście do postawionego problemu badawczego. Wykorzystanie już istniejących narzędzi oraz ich dostosowanie do specyfiki wynikającej z obszaru badawczego wskazanego w rozprawie doktorskiej, stanowi o oryginalności stosowanych przez Doktorantkę rozwiązań. Prezentowane podejście należy uznać za wkład o charakterze interdyscyplinarnym i pomimo, że w ujęciu prezentowanym w rozprawie doktorskiej, stanowią one wkład do dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, można uznać ich przydatność w takich dyscyplinach, jak: ekonomia i finanse, nauki socjologiczne, nauki o polityce i administracji, czy innych pokrewnych w szczególności w dziedzinie nauk społecznych.

Przygotowane narzędzia oraz uzyskane w toku rozważań naukowych wyniki badań, stanowią punkt wyjścia do dalszych analiz i dyskusji na temat centrów

historycznych małych miast nie tylko z regionu Warmii i Mazur. Pozwalają one na prowadzenie badań porównawczych nie tylko w kontekście krajowym, ale i międzynarodowym. Podsumowując, praca stanowi ważny wkład w rozumienie złożonych problemów odnoszących się do przestrzeni publicznych o charakterze zabytkowym w szczególności w obszarze dotyczącym małych miast.

5. Ocena formalnej i językowej strony rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska w części formalnej i językowej została przygotowana poprawnie. Pojawiają się pewne uchybienia, wpływające na czytelność pracy, jednak nie mają one znaczącego wpływu na kontekst merytoryczny rozprawy doktorskiej.

Oczywiście praca poprzez swoją objętość stanowi większe pole dla pojawiania się uchybień. W tym kontekście należy wskazać, że Doktorantka nie stosuje odwołań do literatury w momencie przywoływania autorów prac. Tego rodzaju nawyk widoczny jest w całej rozprawie doktorskiej (np. s. 28, 29, 30 i kolejne). Podobnie w przypadku prezentacji wyliczeń, które nie są cytacjami, Doktorantka stosuje przypisy na ich końcu, co sugeruje, że tylko ostatni tiret objęty jest odwołaniem do literatury (np. s. 62). Autorka również często stosuje skróty, które nie powinny pojawiać się z taką częstotliwością, również w tytułach podrozdziałów.

Dyskusyjne wydaje się stosowanie przywołania definicyjnego pochodzącego z ChatGPT (s. 55), szczególnie, że w odniesieniu do tego przywołania nie wskazano wersji chatbota. Należy również podkreślić, że definicja zaproponowana przez sztuczną inteligencję (AI) nie jest wiążącą definicją, ponieważ jest to treść budowana przez AI poprzez łączenie znanych jej treści. Tego rodzaju rozwiązanie i stosowanie AI w pracach naukowych nie znajduje uzasadnienia.

Niektóre treści, przy tak rozbudowanej rozprawie, wskazane byłoby prezentować w formie graficznej lub tabelarycznej szczególnie w podrozdziale 2.5.2. Pozwoliłoby to również na podniesienie czytelności rozprawy. Niektóre rysunki w rozdziale trzecim są zbyt szczegółowe, w konsekwencji czego dochodzi do powielania ich treści, co widoczne jest na przykład na rysunkach 3.1 i 3.3. Należy uznać za zbędne tak szczegółowe opisywanie podstawowych wielkości statystycznych prezentowane na stronach 133-136. Układ treści w całej rozprawie powiela pojawianie się wolnych części na stronach rozprawy, co również nie wpływa pozytywnie na jej czytelność i objętość.

Numeracja rysunków rozdziału piątego nie odpowiada tym zawartym w tekście pracy, co powiązane jest również z modelem przyjętego numerowania zarówno tabel,

jak i rysunków. Zabytki nieruchome na mapach w treści rozdziału piątego przy zastosowanej skali nie są widoczne, w szczególności przy wykorzystywanej, na tych rysunkach, kolorystyce legend.

Na stronie 210 wskazany został przez Doktorantkę opis wyników badań ankietowych, gdzie zastosowano nieostry opis liczby wykonanych ankiet „... badań terenowych dla ponad 500 osób – 115 ankiet dla każdego z wybranych miast.”. Wynika to z faktu, że wskazana została, również liczba ankiet w każdym z wybranych miast, co w konsekwencji powinno dać liczbę 575 wykonanych ankiet. Uwaga formalna odnosi się również do wniosków prezentowanych w ostatniej części pracy, ponieważ nie korespondują one z prezentowanymi w piątym rozdziale liczebnościami przestrzeni publicznych.

Przywołane uchybienia formalne i językowe nie wpływają znacząco na jakość merytoryczną pracy jednak przed ewentualną publikacją w całości, bądź w formie artykułów naukowych, wymagają poprawy w celu podniesienia jakości prezentowanych treści.

6. Uwagi polemiczne dotyczące rozprawy doktorskiej

Podjęty przez Doktorantkę temat posiada bogatą literaturę i dobrą podbudowę teoretyczną. Omówione w rozprawie doktorskiej zagadnienia powiązane z małymi miastami, historycznymi centrami miasta, a w konsekwencji jakością przestrzeni publicznych w tych jednostkach podziału terytorialnego, wykazują bogatą wiedzę Autorki jednakże często prowadzi to do niedopowiedzeń. Ma to miejsce chociażby w przypadku prezentacji definicji miasta, która to część rozprawy nie kończy się wskazaniem pojęcia miasta wykorzystywanego na potrzeby rozprawy. Skutkuje to nadmierną prezentacją treści teoretycznych bez wniosków końcowych, dotyczących wykorzystywanej na potrzeby rozprawy doktorskiej definicji albo wypracowanej własnej definicji powiązanej z prezentowanym tematem. Prowadzi to do pytania jakiego pojęcia miasta użyto na potrzeby niniejszej dysertacji, bądź jakich elementów proponowanych w rozprawie definicji użyto na potrzeby rozprawy doktorskiej?

Autorka wskazuje już w tytule rozprawy, że podstawą rozważań są historyczne centra miast. W treści rozprawy wykazane zostały cztery elementy pozwalające na wyodrębnienie zabytkowych centrów małych miast, które zostały uzupełnione o kolejne dwie wspomagające składowe. Nie zostało jednak jednoznacznie uzasadnione

w treści rozprawy doktorskiej, czy wskazane elementy sprawdzane są łącznie, czy też iteracja ulega zakończeniu w momencie osiągnięcia pierwszego z wymienionych elementów, umożliwiających wyodrębnienie historycznego centrum miasta. Jest to tym bardziej istotne, że analizowane miasta posiadają wyodrębnione układy przestrzenne, które zaliczane są do kategorii zabytków. W większości przypadków analizowanych miast pozwala to na wskazanie historycznego centrum w oparciu o mury obronne miasta, czyli zakończenie procesu na pierwszym punkcie iteracyjnym. Pozwala to na pominięcie tak rozbudowanej procedury delimitacji analizowanego obszaru badań. Nasuwa to pytanie jaka była zasadność prowadzenia tak rozbudowanej procedury delimitacyjnej, ingerującej w posiadaną wiedzę np. z zasobów Narodowego Instytutu Dziedzictwa?

Podobnie należy odnieść się do potrzeby rozbudowywania przestrzeni publicznych o kolejne ich rodzaje. Obejmuje to chociażby wydzielenia parków, terenów rekreacji i zieleni, które wydają się być elementami, które mogłyby stanowić jedną, spójną kategorię przestrzeni publicznej. Jest to tym bardziej ważne, że obszary te zostały zaprezentowane przez Autorkę, jednakże nie zostały w sposób ostry zróżnicowane, co ułatwiłoby analizy i zrozumienie treści rozprawy. Prowadziło to również do sztucznego poszerzania terenów analizy. Jakie więc było uzasadnienie dla takiego doboru przestrzeni publicznych oraz jakie były podstawy delimitacji poszczególnych obszarów poprzez pryzmat ich cech fizycznych, w tym statystycznych?

W kontekście treści zaprezentowanych w rozprawie w części empirycznej nasuwa się pytanie, czy wykorzystywany w prowadzonych badaniach z mieszkańcami poszczególnych miast arkusz badawczy zasadnie był tak rozbudowany. Wątpliwość ta wynika z faktu, że tylko część pytań została opisana w treści pracy, co wprost Doktorantka komunikuje.

Ostatnie pytanie dotyczy włączenia do treści pracy testowego narzędzia on-line, które można uznać za instrument uspołeczniający proces typowania obszaru podlegającego dalszym analizom. Wskazanie narzędzia internetowego jako potencjalnie użytecznego do delimitacji obszaru badań nie pozostawia wątpliwości, jednakże nie miało ono żadnego wpływu na kształtowanie treści merytorycznych rozprawy doktorskiej. W opinii recenzenta narzędzie to mogłoby być kolejnym krokiem rozwijanym po obronie doktoratu, a w ujęciu zaprezentowanym w pracy staje się instrukcją techniczną dla narzędzia, które nie zostało w żaden sposób wykorzystane w działaniach badawczych Doktorantki.

7. Konkluzja i wniosek końcowy

Poddając rozprawę ocenie kompleksowej uważam, że Doktorantka wykazała się dobrą ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Podjęte badania wskazują, że Doktorantka posiada umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowo-badawczej, a zaprezentowane w niej rozwiązanie problemu badawczego odznacza się oryginalnością, pozwalającą na prowadzenie badań na obszarze małych miast w przestrzeniach publicznych.

Reasumując stwierdzam, że pomimo zgłoszonych uwag polemicznych, rozprawa doktorska mgr inż. Katarzyny Pietrzyk pt. „Ocena jakości przestrzeni publicznych w historycznie ukształtowanych zabytkowych centrach małych miast Warmii i Powiśla”, napisanej pod kierunkiem dr hab. inż. Agnieszki Szczepańskiej, prof. UWM, przy udziale promotora pomocniczego pracy dra inż. arch. Marka Zagroby, spełnia ustawowe wymogi stawiane pracom doktorskim. Wnioskuje zatem o dopuszczenie jej Autorki do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.